

מחקרי גבעה

שנתון המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון תשפ"ב

כרך ט

עורכים:

פרופ' משה צפור
ד"ר אליסיה גרינבנק
ד"ר אפרת בנג'ז
ד"ר יוחנן קאפח

מועצת המערכת:

פרופ' מיכאל אביעוז
פרופ' בנימין בר-תקווה
פרופ' אהרן ממן
פרופ' אסתר עדי-יפה
פרופ' שונית רייטר
פרופ' ישראל ריץ'
פרופ' אביגדור שנאן

עריכה לשונית

עברית: אודי לוינגר
אנגלית: יאיר האס

מזכירת המערכת: בת-שבע הרוש
עיצוב והפקה: צופית צחי

© כל הזכויות שמורות

תשפ"ב 2022
ISSN 2664-553X

המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
ד"ר אבטח 79239, טל' 08-8511900
דוא"ל givaa@washington.ac.il
אתר המכללה www.washington.ac.il

תוכן

5	דבר ראש המכללה
7	דבר המערכת
13	רשימת כותבי המאמרים

שער ראשון | יהדות וספרות

19	משה צפור לקראת מהדורה חדשה של התרגום הסורי (הפשיטתא) לספר במדבר, בתרגום לעברית
39	אורנה לויץ ולאה ברץ בית הספר הפואטי כמטונימים הטרוטופי בשירה העברית

שער שני | חינוך והוראה

63	אליסיה גרינבנק ואפרת בנג'ו אמפתיה ועמדות כלפי מתן התאמות לתלמידים עם הפרעת למידה ספציפית בקרב מורים בחינוך הכללי
81	אליעזר יריב 'שיחת משמעת': התערבות קצרת מועד לטיפול בהתנהגות בעייתית של תלמיד
99	גלית אגם בן ארצי "פנאי זה הזמן שאני מרגיש חופשי כי אני יכול לעשות מה שבא לי" פנאי בקרב ילדים ובני נוער עם מוגבלות
125	אורית גילור, חגית קליבנסקי, דרורה כפיר חינוך ביתי לילדים עם מוגבלות - היבטים חברתיים
147	אפרת בנג'ו ורינת כספי פחדים של ילדים צעירים בתקופת הקורונה והקשר לתחושת הלחץ ההורי
173	יעקב סגל ודבורה חדד עפג'ין העצמה ותמיכה או בדירות ב"מערכה" בקרב גננות בהתמודדות עם קשיים ואתגרים בשנת ההתמחות

199	סיפורי חיים של גננות ראשונות בארץ ישראל כמקור העשרה למחקר ההיסטורי על אודות גן הילדים העברי: עיון היסטוריוגרפי	צפורה שחורי-רובין
219	ההוראה ב'מרחב הקולי' בכתי ספר חרדיים בתקופת הקורונה	אפרת בוכריס ורבקה קדוש
245	אסטרטגיות התמודדות עם פערי זהות ארגונית של עובדות הוראה מהמגזר החרדי המלמדות במערכת החינוך הממלכתי-דתי	יהודית חסידה ואביטל רוטנברג

שער שלישי | חינוך גופני ובריאות

269	מעולם החינוך הגופני לאורח חיים בריא בחברה החרדית	לילך גלעד כהן ורניאל ס' מורן
283	הטיה מגדרית במחקר רפואת הספורט	מירי שחק

שער רביעי | סקירת ספרות

297	סיפור תמר אשת ער 'נקרא ומתרגם' במהלך הדורות	בן ציון אשל
307	על זהות, הזדהות ונוודות פיזית ונפשית ברומן "כמה שזה לוקח" של יורם מלצר	כרמלה סרנגה

שער חמישי | מאמרים באנגלית

E9	Educating and Reimagining the Daughter: Ethnicity and Relational Self-Construction through Writing	קלרינה פריבורקין

E25	תקצירים מתורגמים	

מחברי המאמרים

ד"ר אגם בן ארצי גלית

החוג לחינוך מיוחד, ראשת מנהל הסטודנטים, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
galit.mail@gmail.com

ד"ר בוכריס אפרת

החוג לתנ"ך והחוג לחינוך, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
efratb1967@gmail.com

ד"ר בנג'ו אפרת

החוג לגיל הרך והחוג לחינוך מיוחד, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון; החוג
לחינוך מיוחד, המכללה האקדמית בית ברל
bengiog@gmail.com

בן ציון אשל

המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר אילן
benzion120@gmail.com

ד"ר ברץ לאה

גימלאית החוג לספרות, המכללה האקדמית אחוה
lbaratz@netvision.net.il

ד"ר גילור אורית

החוג לחינוך מיוחד, המכללה האקדמית בית ברל
oritg@beitberl.ac.il

גלעד כהן לילך

דוקטורנטית בבית הספר למדעי הבריאות, אוניברסיטת אריאל
lilachgi@education.gov.il

ד"ר גרינבנק אליסיה

ראשת החוג לחינוך מיוחד, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
gralicia2@gmail.com

ד"ר חדר עפג'ין דבורה

החוג לגיל הרך, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון ומכללה ירושלים
drdvorahaddad@gmail.com

ד"ר חסידה יהודית

החוג לחינוך יהודי והחוג לניהול מערכות חינוך, רכזת אקדמית לתכניות המגזר החרדי,
המכללה האקדמית הרצוג
judychassida1@gmail.com

פרופ' יריב אליעזר

פרופסור חבר, ראש החוג לחינוך משלב לתואר השני, המכללה האקדמית לחינוך גבעת
ושינגטון
elyariv@gmail.com

ד"ר כספי רינת

ראשת החוג לחינוך, החוג לגיל הרך, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
rinatc10@gmail.com

פרופ' כפיר דרורה

פרופסור חבר (בדימוס) בחוג לחינוך, המכללה האקדמית בית ברל
gadikf@netvision.net.il

ד"ר ליין אורנה

החוג לספרות, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון והמכללה האקדמית אחוה;
ראש אקדמי של מרכז הסימולציה במכללה האקדמית אחוה
orna_1@achva.ac.il

פרופ' מורן דניאל

פרופסור מן המניין, המחלקה לניהול מערכות בריאות, אוניברסיטת אריאל
dani.moran@sheba.health.gov.il

ד"ר סגל יעקב

ראש החוג לגיל הרך, מכללה ירושלים
kobisegal@gmail.com

ד"ר סרנגה כרמלה

החוג לספרות, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון והמכללה האקדמית אשקלון
carmelasar@hotmail.com

ד"ר פריבורקין קלרינה

החוג לאנגלית, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
klarina.priborkin@gmail.com

פרופ' צפור משה

פרופסור אמריטוס המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר אילן, התוכנית לתואר שני בתנ"ך,
המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
moshezi1934@gmail.com

ד"ר קדוש רבקה

החוג לספרות והחוג לחינוך, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
rivkkad@gmail.com

ד"ר קליבנסקי חגית

המסלול לחינוך בלתי פורמלי, המכללה האקדמית בית ברל
hagitklib@gmail.com

רוטנברג אביטל

עובדת הוראה
avitalist@gmail.com

פרופ' שחורי-רובין צפורה

פרופסור חבר (ברימוס) החוג לחינוך והחוג לגיל הרך, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי
zipirubin@walla.com

ד"ר שחף מירי

החוג לחינוך גופני, המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון
mirile@washington.ac.il

על זהות, הזדהות ונוודות פיזית ונפשית ברומן "כמה שזה לוקח" של יורם מלצר

הוצאת פרדס/ מלח מים 2020

כרמלה סרנגה

"כמה שזה לוקח" הוא רומן בעל יסודות ביוגרפיים מאת הסופר, העיתונאי, העורך והבלשן יורם מלצר. זהו רומן מורכב המחבר בין תחומים רחוקים לכאורה זה מזה הנשזרים לרקמה מפותלת ומסחררת. הקורא נדרש להיות נכון ודרוך לקלוט את מהלך העלילה ואת רמות ההבעה שלה המובילות אל נבכי נפשה של הדמות המרכזית.

הגיבור ברומן הוא אורי שפירא, דוקטור לבלשנות ולשפות שמיות בשנות הארבעים לחייו, שמקבל שיחה טלפונית מהמזכיר השני של שגרירות זרה שבה הוא נדרש "לאיזה עניין". בהיותו בלשן ואיש מודיעין בעברו, הגיבור הדרוך שב ושוקל כל צד בדרישה המוזרה מהצד הבלשני והמסתורי שבה.

מזכיר השגרירות מודיע לו שהגיעה אליהם הודעה שאביו עמוס שפירא נעדר, ושהרשויות המקומיות רואות את היעלמותו כסיבה לדאגה.

נקודת מפנה זו בחייו "זורקת" את הגיבור למסע חיפוש אחרי האב, ומזמנת לקורא הזדמנות לעקוב אחר מסעותיו הפיזיים והנפשיים אל עברו, בשיטה שמזכירה קצת את זרם התודעה. הגיבור יוצא לסחרחרת של נסיעות המפגישות אותו עם עברו המורכב ומעוררות בו זיכרונות מימי ילדותו בקהילה הישראלית באחת מארצות העולם השלישי בדרום אמריקה. הגיבור הוא בן למשפחה שכולה. אחיו הטייס נפל במלחמת יום הכיפורים, מה שאילץ את המשפחה לשוב לארץ כשאורי היה בן שלוש עשרה, ערב חגיגת בר המצווה שלו. את השבר המשפחתי מתאר המחבר דווקא במילות היעדר: "רגעי הקיפאון והשתיקה מאז

מותו של אחי היו לדקות ארוכות של מלמול שהשתלטו עליה" (עמ' 61). השכול הופך את חוויית "גן העדן המפוקפק" של המשפחה על פיה: "בשנים שבהן עוד היינו תחת קורת גג אחת והדברים עוד נדמו אפשריים. שם בארץ ששכנה לה לבטח בין ים והרים, ארץ שאני נקרא לשוב אליה כעת לראשונה, נדרש אליה כדי לנסות ולאתר את מה שנשאר מעמוס, האיש שהיה אבי" (שם).

הגיבור שב והולך בעקבות זיכרונותיו ופורם לאט לאט את פקעת חייו. הקורא הפעיל צועד בעקבותיו, החל מילדותו תחת אחריותה של מטפלת דרום אמריקאית, כשהוא מדבר ספרדית ומפענח את העברית שאמורה להיות שפת אם אך לעולם תיוותר זרה, דרך חזרתו לארץ, התבגרותו בעיר חיפה ושירותו הצבאי במודיעין, ועד שיבתו בשנות הארבעים לחייו אל מחוזות ילדותו כדי לחפש את האב הנעדר וכדי לפרוץ את פקעת חייו.

אביו, שתמיד היה בחזקת נוכח-נעדר, הוא איננו האב היחידי ביצירה שאחד מנושאייה הוא החיפוש אחר אב. "אבות" אחדים ביצירה, כמו איזי, איש מוסד השב ומופיע בבית הוריו של אורי. איזי הוא דמות מפתח בחייו של אורי, והוא מעין אב חלופי המנחה אותו בהוויית החיים ואף דואג "להוריש" לו את ייעודו כאיש מודיעין הפועל מאחורי הקלעים כדי שיתקבל לשירותים אלה.

אבות נוספים ביצירה הם השגריר הישראלי בדרום אמריקה המצטרף לאורי במסע החיפוש, והמורה לערבית בבית הספר התיכון הישראלי, עזרא מועלם, התורם ליצירה המלנכולית הזו יסוד קומי. המורה הבלתי נלאה והגניוח טוען: "אנא איבן ערב, אנא שרקי", ובתוך סדרת האבות החלופיים מכשיר את הגיבור לייעודו המודיעיני.

במרכז הספר עומדת שאלת הזהות של הגיבור. זהות הנבנית על רקע חיים בשתי מדינות שונות זו מזו וחוצות את חייו של הגיבור לשניים. יש ילדות "שם" ויש בגרות בארץ, ויש צורך לשוב ל"שם" כדי לסגור מעגל עם חיפוש וגילוי האב הנעלם. גיבור העלילה הוא אדם תלוש שעובר ממדינה למדינה, נוסע ושב, מחליף שפות ותוהה על שאלת זהותו שלעולם תלושה. שפת האם שלו לא ברורה לו, שהרי כילד הוא מדבר ספרדית ולומד עברית, ובין כל השפות שהוא מדבר "אף אחת מהן אינה ממש שלי", הוא טוען.

שפתו המדויקת של מלצר מתעלה לגבהים שנדיר למצוא בספרות העברית כיום. במסעותיו, בעיקר במטוסים ודרך שערים רבים, הוא מתאר את הגיבור כמי ש"נותר ללא שפה אחת שתהיה מוכנה לעלות על שפתיי ולחלץ אותי מבועת הדממה הצופנת אותי" (עמ' 83). הוא מתאר בועה שבה נעלמות כל השפות ואיתה אובר הזמן ואיתו גם החלל.

זוהי יצירה נדירה של זמן וחלל. באין מקום, החלל והזמן הופכים למשמעותיים יותר והמסעות הפיזיים הופכים למסעות נפש. על היצירה שורה פחדו של הגיבור שחושש להיבלע בבועה שבה נעלמות כל השפות ואובר הזמן ואיתו גם החלל. לעיתים הוא בודק כל מילה מכל צדדיה כמו במקרה של המילה המרכזית: "משתנה". מילה זו ממחישה כמה

משתנים חייו עם מעברו מקואורדינאטה לקואורדינאטה ביקום. המילה "משתנה" הופכת במוחו הקודה לבליל של אסוציאציות כמו שם הפועל "להשתנות", או הביטוי "צדק צדק תרדוף", שהופך ל"שתן שתן תרדוף" או ל"אויל משתינ" ול"אלף הישתנות למניאק" (עמ' 84).

רובדי השפה של מלצר מדהימים מכיוון שמיד אחרי הדיון במילה **משתנה** הוא שב אל נפילת האח שנהרג בתאונה בצבא שקרתה בשבריר שנייה. ו"לשבריר של שנייה, איזה ביטוי מצאה לה השפה העברית, רק לשבריר של שנייה, שבר קטן, קטנטן, זעיר, זעוררי, של שנייה שהייתה פריכה בקצותיה כך שהמטוס וטייסו התפוררו לשברירים..." (עמ' 88).

דווקא הבלשן שבגיבור מוצא את עצמו במצבים של היעדר שפה, וכשהוא שואל את עצמו כפי שאחרים שואלים אותו בטיסות למיניהן לא פעם "מהי שפת האם שלך? הוא עונה בדרך מקורית שרק אדם חצוי ותלוש מרגיש: "ואני משיב בזיכרון השב אליי בתמונות... עברית הייתה שפתה (של אימי) אך האם הייתה שלי? ספרדית ואנגלית היו עדיפות עליה. למדתי אותן באמת, מדי יום, בכל דרך ובהנאה. עברית נכחה רק בבית, מפיהם של עמוס, גידי וכן במפגשים של הישראלים בסופי שבוע ובחגים. שפת הבית, ואני הבטתי עליה מן החוץ, בצירוף של רתיעה וניכור. זרה, מנותקת, צרה, חצוית ונוקשה..." (עמ' 100). בבית הספר הייתה העברית אקזוטית, אך פעמים מבקש הגיבור ללמוד שפה חדשה "כדי לשמור על מרחק סביר מהשפה העברית".

מכיוון שהנער אורי שפירא לא זוכה לחגיגת בר מצווה, הוא מתאר את השכול המשפחתי ואת טקס בר המצווה החלופי של המוסדות הישראליים המטפלים במשפחות השכול בדרך אירונית לעיתים. נושא השכול שב ועולה ביצירה בהיבטים מקוריים, לפעמים ציניים, אך לעולם מלאי עצב ותחושה של פספוס.

לסוגות הזרות תורמים שדות תעופה ומעברים חדים ממקום למקום, משפה לשפה ומאסוציאציה לאסוציאציה. שערים רבים סמלניים וריאליים שדרכם עובר הדובר אל מחוזות יעד נפשיים ופיזיים.

בתוך כל המערכולת החושית קיים פחד מתמיד של האדם החושב, שמנתח כל אירוע בחייו תוך שיבה אל מחוזות הזיכרון, ועובר תהליך שבו הוא הופך מילד קטן לנער ולבוגר, ובסוף הספר הוא אחר, שונה ומפוקח יותר.

טכניקת העיצוב של דמותו של הגיבור הדובר ברומן מעניינת כי הגיבור הבלשן, החוקר, מביט על עצמו מנקודות מבט שונות: פעם מבחוץ ופעם מבפנים, פעם באירוניה ופעם ברצינות, פעם ממבט של מחלקת כוח אדם "במשרד" המקטלג אותו ופעם ממעמקי תהומותיו. במקרה אחד הוא מבקש מ"הארגון" שיבדקו אודותיו, ופעמים אחדות הוא מבקש להיות דמות קולנועית ולצאת מהמסך כמי שיוצא מתוך סרט של קלינט איסטווד ולהיעלם בתוך ההוויה הדרום אמריקאית. למשל, כשהוא מבקש לצאת מתוך הצחנה של השוק המרקוב הסמוך לאחד מבתי המלון הרבים שבהם הוא שוהה על הדרך: "הפעם תורי להיות מי

שעוטה זהות זמנית, הופך לאיש צללים ושחקן, מתבונן תמידי הרואה הכול וסופח הכול ומפנים הכול לשימוש בעת הצורך. שוב אני הילד שרוצה שאיזי יתגאה בו. בוא תספר מה ראיית, תספר לאיזי..." (עמ' 10).

את מוחו הוא מתאר כמין מבוך של מנהרות ומבוכים שדרכם עליו לנוע במסעו לחיפוש האב, כשהוא עובר בין בתי מלון, מטוסים ותחנות, פיתולים ומובלעות. מוחו נדמה בעיניו כשדה תעופה בעל כניסות ויציאות, מנהרות ומבוכים. בכל פעם הוא נכנס במוחו למבוך אחר, ונפגש עם דמות מסוימת מעברו כשהוא מדמה את הדמויות הללו כאילו הן יוצאות מבין עצי האקליפטוס של הקריה בתל אביב.

בתוך כל אי היציבות בחייו והמערכולת במוחו, דבר אחד יציב ברומן – סיפור האהבה הגדולה שלו (שהתקיימה אך לא התגשמה) לנעמה, בת כיתתו בנעוריו. בכל מקום בעולם הוא מחפש אותה ואף מחשב את המרחק המשתנה בינו לבינה. הוא ממתין לה וכמה אליה בכל מאורו. הוא זוכר ושב וזוכר אותה עולה במדרגות בית הספר, הוא משחזר את שיעורי הבית שלהם בערבית ואת ניסיונו הכושל לגעת בה. גם מוזיקת הלידנו ששמע בביתה מלווה אותו עד שכל הנשים האחרות בחייו הן אפיוזודות חולפות וזמניות וקיימות בתפקיד של האישה על הדרך עד שהיא תגיע. המחבר מסיים את הספר בציפייה שהנה היא מגיעה ו"שהיא מתעכבת קצת בגלל מה שקרה, אבל מגיעה, לא לדאוג... עוד מעט, כמה שזה לוקח והוא בוחר לקרוא לספרו "כמה שזה לוקח" (עמ' 394).

הספר נכתב כאילו בנשימה אחת, ולא כל קורא אמוץ על קריאה מרובת פרטים ודמויות, חוויות ואמירות על מהות החיים, שבצידן דיונים פילוסופיים ודיונים בלשיים במסתרי השפה, הנפש וההוויה, אך למי שרואה בקריאת ספר אתגר מענג ומקורי, התמורה שווה גם שווה.